

MARCIN MIKOŁAJCZYK* – KALISZ

[Recenzja]: Ewa Martinek, *Szulec. Wieś cudu Świętego Józefa*, Opatówek: Fundacja „Inicjatywa dla Opatówka” 2018, ss.128, il. 21.

W dniu 22 sierpnia 2017 roku, w liturgiczne wspomnienie Najświętszej Maryi Panny Królowej, Ojciec Święty Franciszek za pośrednictwem Penitencjarii Apostolskiej specjalnym dekretem ogłosił Nadzwyczajny Rok Świętego Józefa Kaliskiego wraz z dołączonym odpustem zupełnym. Czas trwania Roku został określony przez Papieża od pierwszej niedzieli adwentu 3 grudnia 2017 roku do Uroczystości Objawienia Pańskiego, Święta Trzech Króli, 6 stycznia 2019 roku. W ramach Nadzwyczajnego Roku w Kaliszu podjęto szereg działań zarówno o charakterze duszpasterskim, jak i kulturalnym. W tym miejscu warto wspomnieć o kilku okolicznościowych wydawnictwach albumowych, książkach dla dzieci i młodzieży o św. Józefie, płycie zawierającej 19 pieśni tradycyjnych i współczesnych o kaliskim świętym. Wydano i szeroko zaprezentowano reprint dzieła autorstwa kustosa sanktuarium św. Józefa w Kaliszu ks. Stanisława Józefa Kłosowskiego z 1780 roku, pt. *Cuda y łaski za przyczyną y wzywaniem Mniemanego Oyca Jezusowego Józefa Świętego....* W dniu 5 października 2018 roku w Centrum Rysunku i Grafiki im. Tadeusza Kulisiewicza odbyło się otwarcie wystawy *Skarby z dawnej zakrystii. Zabytkowe szaty liturgiczne z Sanktuarium św. Józefa w Kaliszu*, której kuratorem była dr Ewa Andrzejewska. Z kolei 19 października w auli Domu Pielgrzyma przy bazylice św. Józefa odbyła się konferencja popularnonaukowa pt. *Skarby z dawnej zakrystii. Tekstylnia w służbie liturgii*. Sesja, którą zorganizowało Muzeum Okręgowe Ziemi Kaliskiej, stanowiła swoisty komentarz i rozwinięcie wątków wystawy. Doniosłym wydarzeniem było sympozjum *Święty Józef – Kaliski i Światowy* połączone z wystawą *Święty Józef w zbiorach Miejskiej Biblioteki Publicznej im. Adama Asnyka w Kaliszu*. Obchodom towarzyszyły liczne koncerty, zwieńczone oratorium poświęconym św. Józefowi Kaliskiemu.

* Marcin Mikołajczyk – pracownik PBP Książnicy Pedagogicznej im. Alfonsa Parczewskiego w Kaliszu; e-mail: agromik@poczta.fm
<https://orcid.org/0000-0003-0397-7311>

Spośród tych wszystkich – wymienionych w wielkim skrócie – wydarzeń uświetniających obchody Nadzwyczajnego Roku Świętego Józefa nie sposób przejść obojętnie obok książki poświęconej miejscowości Szulec – wsi cudu św. Józefa autorstwa Ewy Martinek. Autorką prezentowanej książki jest studentka studiów doktoranckich na Uniwersytecie im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, archiwistka i nauczycielka historii, członkini Towarzystwa Przyjaciół Nauk Historycznych i Kaliskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk. Swoje zainteresowania badawcze skupia wokół historii kulturalno-społecznej oraz wątków regionalnych i genealogicznych.

Wydawcą książki jest Fundacja „Inicjatywa dla Opatówka”, patronat honorowy nad publikacją objął ordynariusz kaliski bp Edward Janiak. Patronatem medialnym wydawnictwo objęły redakcje Diecezji Kaliskiej – „Opiekun. Dwutygodnik Diecezji Kaliskiej” oraz Radio Rodzina. Wsparcia udzielili ks. prałat Władysław Czamara, proboszcz parafii pw. Najświętszego Serca Pana Jezusa w Opatówku, sołtys Szulca Kazimierz Frankiewicz, Magdalena i Robert Ugorni oraz firmy Avena, Vegex, Art-Focus Fotografia i Film Natalia Różańska. Decyzją autorki dochód ze sprzedaży książki został przeznaczony na dalsze działania społeczne Fundacji.

Jak autorka zaznacza we *Wstępie*, jednym z celów publikacji jest przedstawienie, jak istotnym wydarzeniem było objawienie św. Józefa i jak wpłynęło ono na wzrost znaczenia Świętego na miasto Kalisz i jego okolice (s. 11). Kolejnym z celów, jaki postawiła sobie autorka, jest ukazanie obrazu tytułowej wsi w drugiej połowie XVIII wieku, jej ówczesnych mieszkańców, życia codziennego oraz wątków gospodarczych (s. 11). Tym samym E. Martinek wpisuje się w coraz bardziej popularny nurt badań nad zagadnieniami przeszłości stanu chłopskiego, będącego rezultatem wzrostu zainteresowań wątkami regionalnymi i genealogicznymi.

Konstrukcja recenzowanej publikacji została dokładnie przemyślana. Oprócz słowa od wydawcy autorstwa Mateusza Walczaka, *Wstępu* i *Zakończenia* składa się z czterech zasadniczych części. W pierwszym rozdziale autorka przedstawiła historię kultu św. Józefa, postać świętego w tradycji biblijnej i apokryficznej, kult Świętej Rodziny w Kaliszu i okolicy oraz omówiła wpływ cudownego objawienia na miasto Kalisz. W rozdziale drugim – *Sytuacja gospodarcza i społeczna wsi Szulec w 2. połowie XVIII w.* – przedstawiła dzieje tytułowej wsi od momentu, kiedy znajdowała się ona w dobrach arcybiskupa gnieźnieńskiego, przechodząc do charakterystyki jej mieszkańców i ich życia codziennego. Rozdział trzeci *Szulec w świetle metrykaliów parafii Opatówek z 2. poł. XVIII w.* rozpoczyna się charakterystyką wykorzystanych źródeł, a następnie autorka przedstawia obraz demograficzny wsi Szulec, jaki wyłonił się po analizie wspomnianych materiałów. Ostatni rozdział E. Martinek poświęciła mieszkańcom wsi, podejmując się rekonstrukcji genealogii poszczególnych rodzin z Szulca – Stobieniów, Smołów, Bogaczów, Mańków, Maniów, Balcerczyków i Kurków. Co ważne, kilka nazwisk występuje we wsi do dzisiaj. Publikację zamykają *Przypisy*, *Bibliografia*, *Aneksy*, *Wykaz ilustracji, tabel i wykresów* oraz *Indeks osobowy i miejscowy*, choć wydaje się, że lepiej byłoby go określić jako miejscowości lub geograficzny.

Praca oparta została na bogatej podstawie źródłowej, w przeważającej części nigdy wcześniej nieopracowanej. Główne źródło stanowiły księgi chrztów,

małżeństw i zgonów z parafii Opatówek. Materiały zostały zdigitalizowane dzięki staraniom proboszcza parafii ks. W. Czamary przez dyrekcję i pracowników Gminnej Biblioteki Publicznej im. Braci Gillerów w Opatówku. Najstarsza z ksiąg – metryka chrztów pochodzi z lat 1714-1733, zapisywano w niej także akty małżeństw z lat 1714-1766. Kolejna zawiera informację o chrztach z okresu od 1734 do 1781 roku, oraz zgony z lat 1742-1781. Trzecia, ostatnia to księga ślubów z lat 1767-1832. Uzupełnienie stanowiły archiwalia dotyczące parafii Opatówek w XVIII wieku przechowywane w Archiwum Diecezjalnym we Włocławku, Archiwum Państwowym w Poznaniu, Archiwum Państwowym w Łodzi oraz archiwum domowym Alicji Fidler z Szulca. Autorka wykorzystała również dorobek historiografii z zakresu dziejów Kalisza, Wielkopolski, historii społecznej i gospodarczej oraz opracowania dotyczące specyfiki źródeł metrykalnych i badań nad zagadnieniami demograficznymi takich autorów jak: Jerzy Aleksander Split, ks. Sławomir Kęszka, Czesław Ryszka, Józef Fik, ks. Jacek Plota, Jerzy Topolski, Władysław Rusiński, Cezary Kuklo czy Jadwiga Miluška-Stasiak.

Treść monografii wzbogaca sześć aneksów, na które składają się: testament Macieja Stobieni – sołtysa ze wsi Szulec, spisany 24 maja 1753 roku w Szulcu; fragment aktu sprzedaży gospodarstwa Marcina Żurawskiego na rzecz Franciszka Stobieni, spisany w Opatówku 2 października 1783 roku; pokwitowanie z wypłacenia reszty należności za sprzedaż gospodarstwa przez Marcina Żurawskiego na rzecz Franciszka Stobieni z 25 listopada 1783 roku; odpis wierzitelny aktu sprzedaży sołectwa w Szulcu przez Stanisława Bogacza na rzecz Wawrzyńca Stopieni z 24 kwietnia 1793 roku; ekstrakt z ksiąg wójtowsko-ławniczych Opatówka skargi Mikołaja Bogaczyńskiego na Wawrzyńca Stobienię o oszustwo przy realizacji transakcji zakupu sołectwa w Szulcu, spisany w Opatówku 6 maja 1794 roku oraz dokument potwierdzający nadanie Stanisławowi Bogaczowi sołectwa czynszowego przez arcybiskupa gnieźnieńskiego.

Duży walor recenzowanej publikacji stanowią dobrze dobrane i wyselekcjonowane ilustracje. Składają się na nie różne przedstawienia wizerunków Świętej Rodziny, fragmenty metryk chrztów, ślubów, małżeństw i zgonów parafii Opatówek, fragmenty kart inwentarzowych wsi Szulec oraz tabela przedstawiająca stan osobowy wsi Szulec w roku 1789. Doskonałym dopełnieniem tekstu są tabelarycznie przedstawione zagadnienia ślubów zawartych pomiędzy mieszkańcami Szulca w latach 1751-1801, sezonowość zawierania małżeństw w latach 1751-1801, małżeństwa według stanu cywilnego nowożeńców w latach 1751-1801, stosunek małżeństw mieszkańców Szulca z mieszkańcami Szulca do małżeństw zawartymi z osobami spoza rodzinnej miejscowości, zasięg terytorialny doboru nowożeńców, wiek nowożeńców i ich stan cywilny, wskaźnik maskulinizacji dzieci ochrzczonych w latach 1751-1801, sezonowość miesięczna urodzeń, stosunek zgonów mieszkańców poniżej 10. roku życia do ogólnej liczby zgonów oraz sezonowość miesięczna zgonów ogółem w latach 1751-1781. W formie wykresów autorka przedstawiła liczbę ślubów, ochrzczonych dzieci i zgonów w Szulcu w interesującym ją okresie.

Słowa uznania należą się wydawcy – Fundacji „Inicjatywa dla Opatówka”. Pomimo że prezentowana publikacja stanowi pierwszą książkę wydaną przez Sto-

warzyszenie, to wyróżnia się ona wysokim poziomem edytorskim. Uwagę przykuwa szczególnie twarda oprawa oraz wzorcowe opracowanie typograficzne, za które odpowiedzialna była Monika Rubas. Nad korektą czuwała Renata Jurowicz. Wydawca zadbał także o recenzentów naukowych, którzy czuwali nad poprawnością merytoryczną pracy. Zadania tego podjęli się prof. UAM dr hab. Michał Zwierzykowski i dr hab. Aleksander Małecki.

Reasumując, należy podkreślić, że publikacja E. Martinek jest ze wszech miar godna polecenia zarówno osobom zainteresowanym dziejami kultu św. Józefa Kaliskiego, jak też wszystkim miłośnikom swoich małych ojczyzn oraz genealogii. W trakcie jej przygotowania autorka przeprowadziła czasochłonną i pracochłonną kwerendę źródłową w archiwach i bibliotekach. Wykazała się doskonałym opanowaniem warsztatu historyka, gruntowną znajomością prezentowanych zagadnień oraz umiejętnością zarówno analizy, jak i syntezy opisywanych procesów i faktów historycznych. Jednocześnie publikacja prezentująca dzieje Szulca napisana jest przystępnym językiem. O dużej wartości pracy E. Martinek może świadczyć niedawno otrzymane wyróżnienie w konkursie Polskiej Akademii Nauk na najlepszą oryginalną pracę twórczą doktoranta w roku 2018 (w dziedzinie nauk humanistycznych i społecznych).